

Neki zapadni analitičari čak su strepeli od toga da li će SR Nemačka stajati po strani ukoliko počne sovjetski masakr u DDR-u? Mogu li događaji izmaći kontroli? Nova pretnja sa Istoka javljala se u obliku straha od konvulzivne provale dezintegrisanog sistema. To su bile tekuće bojazni koje su remetile pouzdanost prognoza toka zbivanja 1990. godine. Analitičari su opominjali da je moguć i razočarani povratak unazad, što bi bilo vrlo konfliktno, jer bi nužno i Zapad bio uvučen u sukobe. Posledice su nepredvidljive, možda i posezanje za nuklearnim oružjem. Korkoren je upozoravao da bi i Hitler 1945, da je mogao, uništio Moskvu, Pariz i London. Radost zbog urušavanja lagera na Zapadu mutila je strepnja od sovjetske agresije. Zato je glavni problem Zapada između 1989. i 1992. bio kako stabilizovati Istočnu Evropu, tako da rastuće frustracije i razočarenja ne odvedu povratku ranijem stanju i pokušaju sovjetske obnove lagera? Ujedinjenje Nemačke 1990. bio je prioritet (kao preventiva protiv obnove lagera), a SSSR-u je trebalo pomoći da izbegne ekonomski slom koji bi destabilizovao ceo svet i presekao proces demokratizacije. Na Zapadu je zaključeno da su važnije vojne promene u Istočnoj Evropi nego u SSSR-u, jer se Zapad ne može braniti bez podrške Istočne Evrope. Najvažniji zadatak bio je ekonomska stabilizacija Istočne Evrope da ova ne bi skrenula u anarhiju, što bi opet Sovjeti mogli shvatiti kao pretnju (Corcoran 1990). Strah od obnove lagera gonio je Zapad da spasava Istočnu Evropu od anarhije, a ova apokaliptična bojazan sprečavala je mogućnost predviđanja mirne implozije SSSR-a. Premda su već zbivanja 1989/90. prilično smanjila verovatnoću tradicionalne opasnosti sa Istoka, još uvek je ostajala mogućnost reaktivnog udara. Neuspeli vojni puč avgusta 1991. pokazao je da ove bojazni nisu bile neosnovane. Zbog poodmaklog procesa uzajamnog smanjenja naoružanja u Evropi ocenjeno je da se eventualna reakcija na Istoku ne može sprečiti na vojni način već ekonomskim ulaganjem u bivše socijalističke režime.

Premda su još tokom 1989. neki nepovratni procesi postali vidljivi, ipak je slom evropskog realsocijalizma iznenadio misao o društvu. Usledio je niz naknadnih objašnjenja. Jedna njihova verzija su teorije o globalizaciji, apsolutizaciji tržišta, multikulturalizmu i jedinstvenom svetskom kapitalizmu. "Upad" globalnog oblikovao je najveći deo ex post facto objašnjenja sloma. Pažnja se sa klasnih suprotnosti pomera na nacionalne sukobe. Uzdrmana je vera u sposobnost društvenih nauka da predviđaju, a aktuelni prognozeri polaze sve više od svetskih modela globalnog društva. Savremene bezsubjektne teorije sistema potiskuju ranije teorije sa jasnim subjektima promena jer su akteri sloma i urušavanja socijalizma bili nevidljivi. Slom snažnih aparata moći pred nestruktuiranim mirnim građanskim pokretima na ulicama pokazao je nemoć teorija o revoluciji sa jasnim akterima promena (Beyme 1998 b). Nepredvidljivost razvoja nije se zaustavila na 1989. godini, pa se i predviđanja tempa zaokreta iz 1989. desetak godina kasnije upadljivo razlikuje od nadanja. Na početku procesa nove elite sanjale su o apolitičnom građanskom društvu, a podvlašćeni o idealnoj sintezi kapitalizma i socijalizma. Rezultat je bio nenameravano prilagođavanje brutalnim imperativima kapitalizma lišenog socijalne države, što većina nije želela. Između ostalog i zato se u oceni 1989. godine operacionalizacije bezsubjektnih teorija sistema kolebaju između teza o nužnom samoukidanju totalitarizma s jedne, i pojmova i rečnika teorija o haosu i katastrofi s druge strane. Slom socijalizma izgleda kao klasični slučaj primene teorije o haosu, jer je naizgled neznatni povod, mala rupa u Mađarskoj, srušila gvozdenu zavesu. Objašnjenja različitog obima kretala su se između socioloških makroteorija i površnih istorijskih opisa ponašanja aktera. Između ova dva pola bila je politikologija sa objašnjenjima srednjeg obima i procenama posledica ključnih političkih odluka. Ovde bi trebalo prikazati nekoliko tumačenja sloma SSSR-a "različitog